

Egy hónappal később Kolozsvárott is hasonlóan nagy, nemcsak erkölcsi, de szakmai sikert arattak a szegedi egyetemisták.

Tele tervekkel és ötletekkel készült a társaság a következő tanévre és évadra. Sík Sándor drámatörténeti kurzusának színházi illusztrációsorozatát tervezik, valamint irodalmi matinékat. A nyár és a kora őszi azonban mintha elfújná ifjú Horváth István tervezgető ambícióit. A Hamlet-előadás Gertrúdjába szerelmes, de a lány családja hallani sem akar a nem-árja származású fiúról. Ezt tetézi az árjatorvény megjelenése is - a faj-nyalás vétkét fogalmazva meg. Az egyetem időközben új rektort kap, aki nem követi a Szent-Györgyitől megkezdett utat. Támadások érik Horváth Istvánt, hogy egocentrikus rendező. Mind-ez persze önmagában még nem lenne elegendő ok ahhoz, hogy egy huszadik évében levő fiatalember feleslegesnek tartsa életét. Horváth István azonban - nyilván a túlérzékeny idegalkat és a szintén hiperérzékeny lány hatására 1941. október 17-én szerelmével együtt öngyilkosságot követ el egy Duna-parti szállodában.

A halálhír mélyesleges döbbenetet kelt, s remek ürügyül is szolgál a jobboldali sajtónak, hogy Szent-Györgyi Albert el-ven fordítsa a fiatalok halálát. Milotay István az Új Magyarország hasábjain Szent-Györgyit vádolja: szabados elvei miatt lettek öngyilkosok a fiatalok. A SZEISZT feloszlik - s az egyetemen megjelennek a jobboldali diákszervezetek. Horváth István jegyzetei szétszóródnak a háború forgatagában, még búcsú-levele is elvész: halálának harmadik év-fordulóján édesapja is öngyilkos lett - s vele pusztult a levél, mely ifjabb Horváth István szellemi hagyatékának summáját tartalmazta. Csupán a levél egy - '942-ben közölt részlete - maradt meg. Búcsúztatóul idézzük: „Nem maradnak utánam aere perennius művek, mégis, úgy érzem, nem halok meg mindenestül. Igaz: magamban hordtam a gynti koncessziók magvát; néha-néha felkötöttem a manó farkot; néha-néha elmentem hívatlan prófétának. De Brand is voltam. Titkon és mélyen - főleg Brand. Az igazságok kérlelhetetlen hirdetője. A »százszázalékos« ember. És ezért is megyek, mielőtt megköveznének ... Ilyen közel az elmúláshoz, csak a szeretetem és a hitem él. A hitem, hogy nincs halál, csak élet és újra élet. Igazabb és fel-emelőbb élet.”

NÁNAY ISTVÁN

## Fesztivál - ifj. Horváth István emlékére

Fanyalgó vélemények, legyintő kézmozdulatok, értetlenség, rosszindulatú ócsárlás. E fokozatok valamelyikével szokás illetni színházművészetünk zárt köreiből az amatőr színjátszás eredményeit. Volt idő, amikor nem alaptalanul. De ma, csupán a hajdani emlékekre, az 50-es évek csasztkázására, tömeges dilettantizmusára vagy a későbbi évek statikussá merevedett irodalmi színpadjaira hagyatkozván, látatlanban, megszokásból, valódi vagy vélt presztízsokokból így megnyilatkozni több mint anakronisztikus, ez művészi vakság.

A januárban Kazincbarcikán rendezett Horváth István I. Országos Színjátszó Fesztiválon ez volt a leglényegesebb felismerése mindazoknak, akik rövidebb-hosszabb idő után újból felfigyeltek a hallatlanul élénk, dinamikus fejlődésnek indult amatőr színjátszásra.

E találkozáson a részt vevő 30 együttes megközelítő pontossággal érzékeltette az ország mintegy 3500 csoportjának jelenlegi színvonalát, gondolati és műfaji próbálkozásainak sokszínűségét, a hagyományos színházi formák és az újító törekvések számtalan változatú együttélését.

Olyan minta volt ez a fesztivál, amely a magyar amatőr színjátszás jó átlagszínvonalát reprezentálta, ugyanakkor helyet kapott néhány, a legkényesebb művészi mércével mérhető amatőr színházi előadás is. Ezen színházi előadások közös jellemzője, hogy társadalmi életünk el-mentmondásait meglátó, feltáró politikai szándékuk, mondandójuk van, és ez korszerű színpadi formákkal párosul.

Ez a néhány kiemelkedő együttes az amatőr színjátszás színházi kategóriákkal minősíthető „élcspata”, amely mögött állandóan érezhető a 3500 csoport mindig megújulásra képes „tömegbázisa”. A tisztánlátás érdekében azonban a kettő egy pillanatra sem téveszthető össze!

A fesztivál mezőnyéből négy előadás minden tekintetben kiemelkedett.

Az egyik legutinosabb, legnagyobb múltra visszatekintő együttes a Tatabányai Bányász Színpad, melyet Éless Béla vezet. Fesztiválműsoruk a *Kukabúvárok* című dokumentumóratorium.

A dokumentumjáték az amatőr színpadok egyik legkényesebb műfaja. A közönség dokumentumok iránti érdeklődése az utóbbi időben kétségtelenül megnőtt, és a hiteles események felidézése hatásos formája lehet a körülöttünk tapasztalt visszasságok bemutatásának. Az esetek többségében azonban a csoportok túlzottan periférikus jelenséget elevenítenek meg, olyan eseteket, amelyekből a társadalom nagyobb egységeire, mozgásformáira nem lehet következtetni. Az esetleges téma együtt jár a jelenség leegyszerűsítésével, ami egyben azt is jelenti, hogy érvényét veszti maga a műsor is, hiszen ha olyan egyszerű, szentenciákkal elintézhető lenne egy-egy kérdés, hogy ne igyál, ne öld meg csecsemődet vagy ne légy öngyilkos, akkor ezt nem érdemes dokumentumokkal alátámasztani, bemutatni.

A valóban hatásos dokumentumjáték egy-egy eset kapcsán a társadalom egészéről, annak gondjairól, tendenciáiról tud vallani. A *Kukabúvárok* ilyen értelemben szerkesztett mű. Az elhagyott gyerekekről, az éppen csak gondozottakról, az állami gondozásba adottakról, a nagyszülőknél, rokonoknál, ismerősöknél vadul felnővekről szól az összeállítás, de úgy, hogy közben társadalmunk olyan jelenségeit is felvillantotta, mint az önzés, a kapzsiság, a közönyösség, az iszákosság, a tanulatlanság, a hamis eszmények, értékrendek meggyökereződése. Nem elsősorban maga a jelenség, hanem az előidéző okok bonyolult szövedéke érdekelte az alkotókat.

Mindez rendkívül dinamikus előadásmóddal ötvöződött (más dokumentum-műsorok statikusságával szemben). A közönség között játszottak. A szó szoros értelmében, hiszen az egyes életsorsokat, emberi magatartásokat sodró tempóban bemutató epizódokat gyermekmondókákkal, dalokkal, játékokkal kötötték össze. A vadul viháncoló fiúk és lányok pillanatok alatt váltottak, és idézték fel a dokumentumok anyagát. A néző az állandó szellemi és fizikai készenlét varázsköréből nem szabadulhatott. Míg kezdetben a játék inkább az érzelmekre hatott, az előadás során egyre többször is kellett tünődni a jelenségek összefüggéseiről. S ez az együttgondolkodtatás a legnagyobb sikere az együttesnek.

A miskolci Gárdonyi Géza Művelődési Ház Színpada Lengyel Pál rendezésében teremtette meg a fesztivál leghatásosabb előadását, a *Négerék imája* című oratóriumot. Az előadás időtarta-



Étoile (az Orfeo Stúdió előadása)

ma mindössze 12 perc. Es az alig negyedóra alatt a néző totális élményt kap, érzelmei az eksztázisig korbácsolódnak, s végül megszületik a - manapság egyre ritkább - katarzis.

Az üres színpadot fehér háttérfüggöny zárja le, a színen csak egy csigavonalú, a nézőtér felé magasodó lépcsőrendszer van. Totálfényben berobban egy farmer-nadrágos fiú, és innen is, onnan is űzik, hajtják az ugyancsak mai, farmernadrágos, utcai ruhás fiatalok csoportjai. Az emberek felkergetik a lépcsőn a fiút, aki jó két méterről leveti magát. A színpad hirtelen sötét lesz, mindenki megmerevedik, majd a fehér függöny hátulról kivilágosodik, s a szereplőkből a továbbiakban csak sziluettek látszanak.

Az űzött fiú felkel, és elkezd az imát, Az imát, amely minden kisémmizetről, elnyomotról, jogfosztotról, minden magányosról, egyedüllétében gyengéről szól, Az üldözők rendszertelen mozgású kórusa az ima alatt egyre egységesebb lesz, egyre inkább egy hangon szólnak, egy ritmusra mozdulnak. Egy hihetetlen többszörös, összetett crescendo tanúi vagyunk. Az imádság hangerő- és ritmus-fokozása, az imádkozó térbeli mozgása

emelkedése a lépcsőn, a kórus egyre harmonikusabb mozdulatai, egyedekből tömeggé válása egyetlen pontban olvad össze: az ima végére az üldözöttből és üldözőkből egy akaratú, egy emberként lélegző, dübörgő erő válik.

Az előadás természetesen nem a nézgerekről - nem csupán róluk - szól, de mindannyiunkról, a magunk kis mindennapi „négerségéről”, amelyen csak egy-ként lehetünk úrrá, közösségben, közös erővel.

A miskolci előadás lényegének mint-egy logikai előzményeként fogható föl a Mágócsi Művelődési Ház Irodalmi Színpadának Peter Weiss: *Mockinpott úr kínjai és ... c.* előadása. A rendező, Bagossy László ugyanis a magányos ember kiszolgáltatottságát, a tűrő, beletörődő, az éppen csak dohogó „mockinpottság” állapotát, a mockinpottok mást nem is érdemlő társadalmi viszonyait mutatta be.

A darabot pompás ötlettel, és talán a legadekvátabb megoldással, bohóctréfának játszották. A szereplők lisztes pofával, Mockinpott, Wurst bő bohócruhában, Hatalom képviselői rövid nadrágban, zsakettben, cilinderben, az an-

gyalok zsákvászon ruháskában jelentek meg. A színpad üres. Egy összecusukható vaságyat és három széket hoznak-visznek, ezekkel jelzik a színhelyeket. Az ágyat a szituáció teszi börtöndikóvá, hitvesi ágygá vagy operálóasztallá.

A darabot a rendező gondosan tömörítette, minden sallangtól megszabadította, egyben - a tömörítéseknek is köszönhetően - hallatlanul gyors tempót diktált. A színészek karakterisztikus, stilizált mozgással, vissza-visszatérő jelzésekkel típusokat ábrázolnak.

Az előadás nagy ötlete, a bohócjelleg sajátos kettősséggel jár. Egyrészt elidegenít, másrészt részvétet kelt. A nézőnek állandóan értékelnie kell: mikor legyen a szegény hős pártján, és mikor szemlélje őt kívülről. Ez adja az előadás legfőbb szellemi izgalmát.

Jorge Semprun A. *háborúnak vége* című film forgatókönyve szolgált kiindulási alapul az *Étoile* című kollektív játéknak, amelyet a IX. kerületi Hazafias Népfront Angela Davis klubjának Orfeo Stúdiója mutatott be, Fodor Tamás rendezésében.

A megosztott és illegális kényszerített spanyol kommunista párt hazai és

Franciaországban működő központi bizottsága eltérő taktikai elképzelései, valamint a párizsi diákok anarchista-harcifelszabadítási-fellazítási tervei között öröklődő főhős sorsa kérdő példázattá nő az együttes előadásában. Magatartástípusokat mutatnak be. És kérdeznak: a forradalom végigvitele lehetséges-e, ha a vezetés elszakad maguktól az akcióktól, ha íróasztal mellől irányítják a harcot? Járható-e az erőszakos-anarchista út? De legfőképpen és elsősorban hitet tesznek amellett, hogy kis és nagy dolgainkban

előbbre jutni csak gondolkodva, eszmei és gyakorlati sémáktól mentesen, az élet változásaival együttlépve, cselekedeteinket újra- és újraértékelve lehet és szabad. A szó legszebb értelmében vett politikai színház tanúi lehettünk.

A pódium színpadi megvalósítása bravúros. A jelenetek, epizódok egymásba folyva, „áttűnve” követik egymást. A csupasz helyszínt székekkel rendezik be. Egy szék alatt fekvő fiút magától értetődően autót szerel a játék konvenció-rendszere értelmében; a szabályos rend-

ben felfordított székek temetőt, máskor a székek variációi hol párizsi metrót, hol vizsgálati helyiséget jeleznek.

A kőszínházakban is ritkán tapasztalható következetes és hatásos fénydramaturgia segítségével szintén a helyszínek jelzését, illetve a már-már filmi plán-technikának megfelelő lényeg- és figura-kiemelő színpadi hatást tudnak elérni.

A színészek egy-egy típust, figurát játszanak, ugyanakkor, ha a jelenet úgy kívánja, személytelen kórustagok lesznek. Ez a folytonos szerepváltás - a korszerű színházi formák egyik jelentős hatásesszöke - nagy koncentrációt igényel a nézőtől is.

Más esetekben a szimultán közlést alkalmazzák, mint amikor a spanyol munkások kereseti lehetőségeit, életszínvonaladatait s egy általános sztrájk kimenetelének eshetőségeit több síkon is bemutatják. A szereplők statisztikai adatokat ismertetnek a nézők egy-egy csoportjával, ugyanakkor a gitáros Fiú éneke is ezeket a tényeket közli.

A hanghatásokkal igen gazdagon bántanak. Kiemelkedő jelenet e tekintetben egy párizsi metrótutazás koncentrált megjelenítése. A kórus elképesztően sok szólamban mondja-dalolja a metró megállóinak valóban zenébe illő neveit.

A sziporkázó rendezés, a kollektív alkotás izgalmas gondolatait, kérdéseit feledtetik a színészek helyenként hiányos beszédtechnikai képzettségét is.

Felillantva a fesztivál legjobb előadásainak néhány epizódját, nem hallgatható el egy kérdés, kétely sem.

Félok, hogy néhány formainak tekinthető színpadi megoldás országos vándor-útra indul, anélkül, hogy az őt létrehozó és indokló tartalmi mag, illetve a szükséges színháztechnikai képzettség mindenütt meglenne. Már is volt, van rá sajnálatos példa. A fesztiválon a miskolci Molnár Béla Ifjúsági Ház Színpadának *Legnagyobb bűn* című oratóriumában indokolatlanul és rosszul használták a „kegyetlen” eszközöket; a Metró Klubszínpad *a Hottentotta* passióban visszaköszönő ötletekkel hozott létre álmodern, színészileg is gyenge produkciót.

Az előreláthatólag kétévenként rendezendő Horváth István országos színjátszófesztivál a biztató kezdet után remélhetőleg a körültekintőbb, szigorúbb előzsűrizés segítségével ténylegesen az amatőrszínjátszók és színházak fejlődését előrevivő seregszemlévé válik.

Négerrek imája (a miskolci Gárdonyi Géza Művelődési Ház Színpadának előadása)

